

1935'TE İSMET İNÖNÜ'NÜN GİRESUN'U ZİYARETİ VE GİRESUN'DA İNÖNÜ GÜNÜ KUTLAMALARI

*MEVLÜT KAYA**

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Geliş Tarihi: 01.10.2021

Kabul Tarihi: 20.10.2021

Atıf Bilgisi: Kaya, M.
(2021). 1935'te İsmet
İnönü'nün Giresun'u
Ziyareti ve Giresun'da
İnönü Günü Kutlamaları.
HARS AKADEMİ, 4 (8),
419-445.

Öz

İsmet İnönü, 1935'te Başbakanlığı döneminde Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle bir Doğu gezisine çıkmıştı. Bu gezi sürecinde birçok şehri gezerek sosyal, ekonomik ve stratejik açıdan önemli bilgi ve izlenimler elde etmiş, gezinin bitiminde kapsamlı bir rapor hazırlamıştı. Doğu gezisi kapsamında Erzincan'dan sonra 3 Ağustos 1935'te Giresun'u da ziyaret eden Başvekil İnönü'nün şehre ilk gelişi idi. İnönü, Giresun'da halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmıştı. Giresun'da yaklaşık iki gün incelemelerde bulunmuş, salgın hastalıkları, yoksulluğu ve içinde bulunulan sosyal bunalımı gözlemlemişti. Özellikle kırsal olumsuz etkisi altına alan içki ve kumara karşı mücadele başlatmıştı. Bu mücadelede eğitim, okuryazarlık ve kahvehanelerin spor kulüplerine dönüştürülmesi gibi faaliyetlere öncelik verilmişti. İnönü'nün Giresun'a ilk kez geldiği 3 Ağustos günü, Cumhurbaşkanlığı döneminde, 1942'de Giresun'daki siyasi parti temsilcilerinin aldığı kararla şehirde büyük bir coşkuyla kutlanmaya başlanmıştı. Bu çalışmada İnönü'nün Giresun'a gerçekleştirdiği ilk ziyaret süreci ve sonrasında halkça şehirde kutlanan İnönü Günü, arşiv belgeleri ve dönemin basın verileri ışığında ele alınacaktır.

Anahtar sözcükler: İnönü, İnönü Günü, Giresun, Doğu gezisi, içki ve kumarla mücadele.

* Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi, Eynesil Kâmil Nalbant Meslek Yüksekokulu, Giresun.
mevlut.kaya@giresun.edu.tr / ORCID: 0000-0001-7508-1149.

IN 1935 İSMET İNÖNÜ VISITED GİRESUN AND THE CELEBRATION OF İNÖNÜ DAY IN GİRESUN

*MEVLÜT KAYA**

RESEARCH ARTICLE

First Received: 01.10.2021

Accepted: 20.10.2021

Citation: Kaya, M. (2021).
In 1935 İsmet İnönü Visited
Giresun And The
Celebration Of İnönü Day In
Giresun. HARS AKADEMİ,
4 (8), 419-445.

Abstracet

İsmet İnönü went to an Eastern trip with President Mustafa Kemal Atatürk during his Prime Ministership in 1935. During this trip, he visited many cities and obtained socially, economically and strategically important information and impressions, and prepared a comprehensive report at the end of the trip. It was the first arrival of İnönü, who visited Giresun on August 3, 1935, after Erzincan as part of his eastern trip. İnönü was welcomed with great enthusiasm by people in Giresun. He spent about two days doing researches in Giresun, observing epidemics, poverty and the social depression in the society. Especially, he had started a struggle against drinking and gambling, which had a negative impact on the countryside. In this struggle, priority was given to such activities as education, literacy and the transformation of coffee houses into sports clubs. On August 3, the day when İnönü first arrived in Giresun, during the presidential term, it was celebrated with great enthusiasm in the city with the decision taken by the party representatives in Giresun in 1942. In this study, the process of İnönü's first visit to Giresun and the İnönü Day, which is celebrated in the city by the locals after, will be discussed in archival documents and light of the press data of the period.

Keywords: İnönü, İnönü Day, Giresun, trip to the East, fight against drinking and gambling.

* Lecturer, Giresun University, Eynesil Kâmil Nalbant Vocational High School, Giresun. mevlüt.kaya@giresun.edu.tr / ORCID: 0000-0001-7508-1149.

Giriş

İsmet İnönü 1935, 1946, 1947, 1952 ve 1957 yıllarında Giresun'u ziyaret etmişti. Bunlardan ilki, Doğu gezisi kapsamındaki 3 Ağustos 1935 tarihli ziyaretiydi. Başvekil İnönü, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle 1935'te oldukça kapsamlı bir Doğu gezisi gerçekleştirmiş, o yılda Türkiye'nin birçok vilayetinin genel durumu hakkında bir rapor hazırlamıştı. 30 Haziran 1935'te başlayan gezi, 8 Ağustos 1935'e kadar sürmüştü (Eyyüpoğlu 2009: 496). Erzurum, Kars, Erzincan, Elazığ, Ağrı, Tunceli, Diyarbakır, Muş, Artvin-Rize (Çoruh), Trabzon, Giresun gibi birçok vilayet, bu gezi kapsamındaydı (Öztürk 2016). İnönü'nün günlerce süren Doğu gezisinin Erzincan'dan sonraki durağı Giresun olmuştu. Bu ziyaret, İnönü'nün Doğu gezisi kapsamındaki son ziyareti (BCA, 030 10 00 00 13 75 29 1), Giresun'a ise ilk ziyaretiydi. Başvekil İnönü, heyetiyle birlikte 3 Ağustos 1935'te Erzincan gezisini tamamlayarak aynı gün saat 13.00'te Şebinkarahisar'a gelmişti. Orada iki saat halkla görüştüktan sonra Giresun istikametine hareket etmişler, yol üzerinde bulunan Yavuzkema1'e uğramışlardı. Burada bir süre halkla görüştüktan sonra yola devam etmişlerdi. Aynı günün son saatlerinde Giresun'a ulaşmışlardı. 3-4 Ağustos gecesi ile 4-5 Ağustos gecesi olmak üzere Giresun'da iki gece vali konağında kalmışlardı. İnönü ve heyeti, 5 Ağustos'ta öğle saatlerinde Giresun ziyaretini tamamladıktan sonra Güneysu vapuruyla Ordu'ya, daha sonra Ünye'ye, oradan Samsun'a hareket etmişti (*Haber*, 6 Ağustos 1935).

İnönü'nün ilk Giresun ziyareti, Doğu vilayetlerinin sosyal ve ekonomik koşullarını inceleyerek oluşturduğu raporun önemli bir parçası olmuştu. 1930'lu yıllarda Giresun'da eğitim, sağlık, ulaşım ve ekonomi alanlarında hissedilir oranda bir bunalım vardı. 1930'da etkisi sürmekte olan Dünya Ekonomik Bunalımı ile İkinci Dünya Savaşı öncesinin gergin ortamının bu bunalımda payı büyüktü. Hayat pahalılığı (*Akgün*, 4 Haziran 1936; *Akgün*, 29 Temmuz 1937), yol sorunları (*Akgün*, 30 Temmuz 1936; *Akgün*, 30 Ağustos 1936), eğitim ve sağlık konularında mali kaynak, hizmet elemanı ve bina ihtiyaçlarının yıllarca sürmesi, bunların yanı sıra gitgide artan vilayet nüfusunun sosyal taleplerinin yeterince karşılanamaması (Kaya: 2021: 57-58, 197-235), fındık borsasının köylünün beklentilerine nitelikli ölçüde cevap verememesi gibi olumsuzluklar, 1930'larda bölgenin gündemini oluşturuyordu (*Akgün*, 18 Birincikanun 1937). Ancak ekonomik sıkıntılar kadar gündeme gelmemiş ise de büyük bir sorun daha vardı: Giresun'da içki ve kumarın toplumsal dengeyi derinden sarsacak boyutlara ulaşması. İnönü'nün Giresun'u ilk ziyaretindeki koşullar genel olarak böyleydi. İnönü, içki ve kumarın gündelik yaşama ve yörenin geleceğine yönelik

tehlikelerini aciliyetle bertaraf etmek istemiş, Giresun'da bu doğrultuda bazı uygulamaların hayata geçirilmesini sağlamıştı. Dönemin basını incelendiğinde, İnönü'nün vilayeti ilk ziyaretinin ardından başlatılan eğitim ve spora endeksli sosyal projeler, içki ve kumarla mücadelede kısa vadede olumlu sonuçlar vermişti. Bu çalışmada, İnönü'nün Giresun'a 3 Ağustos'ta gerçekleştirdiği ve iki gün kadar süren ilk ziyaretinde, Giresun ve bazı ilçelerindeki incelemeleri ile ziyaretinden yedi yıl sonrasında şehirde kutlanmaya başlanan "İnönü Günü"nü yerel ve ulusal basına yansımaları ele alınacaktır.

İnönü'nün Giresun'a İlk Ziyareti

İnönü'nün Giresun'a gerçekleştirdiği 3 Ağustos 1935 tarihli ilk ziyaret, basında büyük bir yankı uyandırmış; "*İnönü Giresun'da*" (*Tan*, 4 Ağustos 1935), "*Başbakanımız Giresun'da*" (*Ulus*, 5 Ağustos 1935), "*Giresun'da Halk Büyük Bir Gösteri Yaptı*" (*Akşam*, 6 Ağustos 1935) şeklindeki çeşitli başlıklarla duyurulmuştu.

İnönü'nün Şebinkarahisar'a gelmeden önceki durağı Erzincan olmuştu. Burada, şehre 25 kilometre uzaklıkta bulunan şelaleleri görmeye gittiği bilgisi basında yer almıştı. Sözü edilen yer, muhtemelen Türkiye'nin en büyük şelalelerinden biri olan ve şehre 35 kilometre uzaklıkta bulunan Girlevik Şelalesi idi. Erzincan'da Halkevi'nde toplanan halkla üç saat konuşan İnönü, şehirde yeni bir halkevinin inşası için gerekli plan ve projelerin yapılmasını istemişti (*Yeniyol*, 7 Ağustos 1935; *Tan*, 4 Ağustos 1935).

Başvekil İnönü, Erzincan ziyaretinden sonra 3 Ağustos'ta saat 13.00'te Şebinkarahisar'a gelmişti. Öztürk'ün, İnönü'nün Doğu gezisini ele aldığı eserindeki aktarımlarına göre, İnönü ve maiyeti "*Erzincan'dan Şebinkarahisar üzerinden Giresun'a dünyanın en güzel yeşilliklerinden, ormanlarından ve manzaralarından geçerek...*" gelmişlerdi (Öztürk 2016: 52). Şebinkarahisar'da İnönü'nün yanında Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Orgeneral Ali Sait Akbaytogan, Jandarma Genel Komutanı Korgeneral Kazım Orbay, Korgeneral Hüseyin Abdullah Alpdoğan, Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Us, Erzurum Milletvekili Tahsin Uzer, Gaziantep Milletvekili Bekir Kaleli, Giresun Valisi Yahya Sezai Uzer¹ ve Giresun Belediye Başkanı Eşref Dizdar vardı. Şebinkarahisar'a İnönü'yü karşılamaya giden Eşref Dizdar'ın, günün basımına yansıyan bir fotoğrafta İnönü'yü selamladığı görülmektedir (Fotoğraf 1). İnönü ve heyeti iki saat Şebinkarahisar'da incelemelerde bulunduktan sonra Giresun'a gitmek üzere saat 15.00'te

¹ Yahya Sezai Uzer'in soyadı, Atatürk tarafından 1937'de Trabzon Valisi iken değiştirilerek "Uzay" yapılmıştı (Günay 1993: 91).

kazadan ayrılmışlardı (*Tan*, 4 Ağustos 1935; *Kurun*, 9 Ağustos 1935). Şebinkarahisar'dan Giresun'a giderken yol üzerinde bulunan Yavuzkema1 nahiyesine uğramışlardı. Burada halk, İnönü'yü Cumhuriyet Marşı ile karşılamıştı (Öztürk 2016: 52). Bir süre nahiyede kalarak halkla görüşmüşler ve tekrar yola koyulmuşlardı. Giresun'da kışla meydanında toplanan halk, heyecanla İnönü'yü beklemekteydi. Yol boyunca rastladıkları köylülerle; işçilerle ve kadınlarla konuşarak ilerlemişlerdi (Öztürk 2016: 52). Gece saat 12.30 sularında Giresun merkezine ulaşmışlardı. İnönü'nün geleceğini duyan binlerce kişi caddeleri doldurmuştu. Halk büyük bir coşku içinde alkışlamış, tezahüratlar yapmış, İnönü'ye “yaşa! yaşa!” sloganları ile seslenmişti. İnönü ve beraberindeki heyet, halkın kendilerini karşılamasından çokça memnun olmuş, halkı selamlayarak istirahat edecekleri vali konağına gitmişlerdi (*Tan*, 4 Ağustos 1935). Coşkulu kalabalık daha sonra bando eşliğinde Onuncu Yıl Marşı'nı söyleyerek İnönü ve heyetinin kalacağı konağın önüne varmış ve burada Başvekil İnönü'ye büyük bir saygı ve sevgi gösterisinde bulunmuştu. İnönü halkın yanına gelmiş, bu gösteriden memnun olduğunu ve herkese ayrı ayrı teşekkür ettiğini dile getirmiş, bir kez daha alkışlanmıştı. Daha sonra halk, Onuncu Yıl Marşı'nı söyleyerek konak önünden ayrılmıştı (*Ulus*, 6 Ağustos 1935).

Başvekil İnönü, Giresun'a geldiklerini; bundan sonraki süreçte yapılacak olan işleri 3 Ağustos gecesi acele şifreyle İstanbul'da bulunan Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'e şöyle bildirmişti:

“Atatürk'ün yüce katına

İstanbul

3.8. Geç vakit.

Giresun'a geldik. Derin, engin ve çok özleyen[?] Saygılarımızı yüce katınıza yükselttiririz. Giresun'da iki gün kalacağız. Bununla doğu illerimizde emir buyurduğunuz vazife gezisi son bulmuş oluyor. Gördüklerime göre hemen yapılacak işler ve zamanla sıraya konularak yapılacak işler vardır. Acele işler için Ankarada birkaç gün çalışmağa ihtiyacım vardır. Ancak her şeyden evvel gezi intibaları hakkında yüce katınıza maruzatta bulunmak ve gerek acele işler, gerek program işleri için yüce buyruklarınızı almak şerefli vazifemdir. Bu sebeple Giresun'dan doğruca yanınıza gelmek kararındayım. Öte taraftan bir general ile Yugoslav askerî heyeti dokuz Ağustosta Ankarada bulunmak üzere hareket edecektir. Bu heyetin Genelkurmay ile müzakeresi için de Ankarada

bulunmak mecburiyetindeyim. Bizim vapurumuz dokuz Ağustosta İstanbulda bulunacağına göre bir iki gün içinde emirlerinizi aldıktan sonra muvakkaten ve hemen Ankara'ya dönmek için yüce izninizi isteyeceğim.

Derin saygılarımla yüce buyruğunuzu dilerim.

Seyahat 115 sayılıdır.

Başvekil İ. İnönü

Giresundan şifre ettim. 4.8.935

24.20 İmza" (BCA, 030 10 00 00 13 75 29 1)

İnönü'nün gönderdiği acele şifreden anlaşıldığı üzere, Doğu gezisi kapsamındaki son durak Giresun'du. Buradan vapurla İstanbul'a giderken Ordu ve Samsun'a da uğranacaktı. İnönü, gezi sürecinde yaptığı incelemelerine isnaden aciliyetle yapılması gerekenleri ve gezi intibalarını Atatürk'le paylaşmak için Ankara'ya gitmeden önce İstanbul'a gitmek istediğini; 9 Ağustos'ta ise Ankara'ya gelecek olan Yugoslav askeri heyetini karşılamak üzere Ankara'da bulunması gerektiğini ifade etmiş, bu konularda Atatürk'ün emirlerini beklediğini bildirmişti (BCA, 030 10 00 00 13 75 29 1).

4 Ağustos 1935'te Giresun'dan Anadolu Ajansı'na çekilen resmî telgrafta, Başvekil İsmet İnönü'nün 3 Ağustos'ta Erzincan'dan hareket edip Şebinkarahisar'a uğrayarak akşam Giresun'a vardığı haberi verilmişti (BCA, 030 10 00 00 13 75 29 3). İnönü ve heyeti istirahat ettiği Giresun merkezinden, 4 Ağustos sabahı saat 10.00'da Tirebolu'ya hareket etmişti. İnönü bu gezisinde Harşit köprüsünü, Tirebolu'nun yollarını, Tepeköy'deki çimento sahasını ve çevredeki madenleri incelemişti. Aynı günün sonunda Giresun merkezine geri dönmüştü (*Akşam*, 6 Ağustos 1935; *Cumhuriyet*, 6 Ağustos 1935). İnönü'nün Tirebolu ziyaretinde incelediği Harşit köprüsü, bölgede önemli bir bağlantı noktasıydı. Harşit çayı üzerinde 1916-1917'de bir köprü yoktu ve Rus işgali dönemine rastlayan bu yıllarda Karadeniz kıyısı boyunca işgalcilerce yerlerinden edilerek doğudan batıya doğru göçtürülenlerden bir kısmı (yörede bu döneme muhacirlik yılları denir), Harşit çayından kelek denilen basit sallarla geçmeye çalışırken büyük felaketlerle karşı karşıya kalmışlardı (Kaya 2017: 70-71). Bundan sonraki süreçte de tehlike devam etmişti. Sürekli yağın yağmurlar bu noktada Harşit çayından geçişi engelliyor, yolcuların canını büyük bir tehlikeye maruz bırakıyordu. Sağlam bir köprünün inşası ancak 1927'de gerçekleştirilebilmişti. Giresun vilayetinden Dâhiliye Vekâleti'ne çekilen bir telgrafta "altı

yüz seneden beri ihmal yüzünden her sene köylülerden yüzlerce kurban olan Görele ile Tirebolu arasında coşkun Harşit nehri üzerine" kurulan köprünün, binlerce köylünün katılımıyla açıldığı bildirilmişti (BCA, 030 10 00 00 154 89 30 2). Köprünün yapılışından yıllar sonra İnönü, bu önemli geçiş noktasını tekrar incelemişti.

4 Ağustos 1935'te, geç saatlerde Başvekâlet Özel Kalem Müdürü Mustafa Vedit Uzgören, Başvekâlet Müsteşarı Kemal Gedeleş'e Giresun'dan bir şifre göndermişti. Şifrede, İnönü'nün Ankara'ya gelmekten vazgeçerek vapurla doğrudan İstanbul'a gitme kararı aldığı bildirilmişti. Uzgören, şimdilik bildiğinin iki gün İstanbul'da kaldıktan sonra Ankara'ya varacakları olduğunu ve yeni gelişmeleri bildireceğini belirtmişti. 5 Ağustos'ta saat 14.00'te Güneysu vapuruyla Giresun'dan hareket edeceklerini de bildirmişti (BCA, 030 10 00 00 13 75 29 2). Aynı tarihte, daha Giresun'a geldiği ilk günde, diğer vilayetlerin sorunlarını çözmeye, bilgi edinme bağlamında çekilen telgraflarla süreç hızlandırılmaya çalışılmıştı. Yine, İnönü'nün emriyle Uzgören'in Çoruh vilayetine çektiği bir telgrafta, orada bulunan bir köprünün masrafiyle ilgili malumat istenmişti (BCA, 030 10 00 00 13 75 29 5).

Giresun'dan çekilen 4 Ağustos 1935 tarihli başka bir telgraf da İnönü ve heyetinin bir gün önce ayrıldıkları Erzincan vilayetine idi. Bu telgrafta, oradayken Amerika'da bulunmuş ve İngilizce bilen bir vatandaşın olduğunu ve ailesiyle birlikte İstanbul'a gitmek istediğini; eğer olumlu bir durum var ise bunun için gereken masrafların üzerinde durulduğu ve konuyla ilgili malumat beklendiği bildirilmişti. Bu telgraf, Başvekil İnönü'nün emriyle Özel Kalem Müdürü Mustafa Vedit Uzgören tarafından çekilmişti (BCA, 030 10 00 00 13 75 29 4).

İnönü, Giresun'da kışlayı ziyaret ederek askerlerle buluşmuştu (Fotoğraf 2). Dönemin basınında çıkan fotoğraflardan anlaşıldığı üzere İnönü; heyetindeki devlet görevlileri ve generaller, vali, askeri erkân, Halk Fırkası başkanı Fahri Bilge ve Giresun milletvekili Hakkı Tarık Us'un da katıldığı görüşmeler yapmıştı (Fotoğraf 3). Başka bir fotoğrafta, İnönü'nün heyetinde bulunan Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras Giresun'da bir gayrimübadilin şikâyetini incelerken görülmektedir ve yanında Erzurum milletvekili Fuat Sirmen de vardır (Fotoğraf 4; *Kurun*, 11 Ağustos 1935). *Yeşilgiresun* gazetesi², 1936 yılında İnönü'nün Giresun'a geldiği günü hatırlatmak amacıyla "*Tarihsel*

² *Yeşilgiresun* gazetesinin bazı nüshalarını bizimle paylaşarak çalışmamıza katkı sağlayan Araştırmacı-yazar Hüseyin Gazi Menteşeoğlu'na teşekkür ederiz.

Bir Andaç” başlığıyla bir fotoğraf yayınlamıştı. İnönü'nün Giresun'a gelişinin ilk yıldönümü böyle bir fotoğrafla anılmış, başkaca bir faaliyet yapılmamıştı. Söz konusu fotoğrafta İnönü, Giresun'da Küçükalyalı parkında Belediye Başkanı Eşref Dizdar'dan şehir işlerinin durumuna dair bilgi alırken görüntülenmiştir (*Yeşilgiresun*, 1 Ağustos 1936). İnönü, Giresun'daki ziyaretleri sürecinde şehre dair birçok konuda yetkililerle istişarelerde bulunmuştu. Öztürk'ün aktarımlarına göre, 1935'te Giresun'un suyu ve elektriği yapılmış, bu yılda fındık da bol olmuştu. Ancak mısır pahalı idi; kilosu 6-7 kuruş olan mısırın veresiye fiyatı 12-15 kuruş civarındaydı (Öztürk 2016: 52).

İnönü, heyetiyle birlikte Giresun'dan ayrılırken halka veda etmiş, şehir erkânı tarafından uğurlanmıştı (Fotoğraf 5). Basına yansıyan veda fotoğrafında İnönü, Bakan Dr. Tefik Rüştü Aras, Giresun Valisi Yahya Sezai Uzer ile eşi ve Belediye Başkanı Eşref Dizdar ile Dizdar'ın eşi ve kızının bulunduğu bir topluluk tarafından uğurlanıyordu (Fotoğraf 6; *Kurun*, 11 Ağustos 1935).

İnönü ve heyeti, 5 Ağustos günü Giresun'dan yoğun bir kalabalığın uğurlamasıyla ayrılarak Güneysu vapuru ile öğleden sonra Ordu'ya hareket etmişti. Vapur, saat 17.30'da Ordu'ya ulaşmıştı. İnönü, Ordu halkının coşkulu karşılamalarıyla şehre girmiş ve oradan Halkevi'ne geçilmişti. Günün sonunda Ünye'ye gidilmiş, ertesi sabah Samsun'a hareket edilmişti (*Son Posta*, 6 Ağustos 1935; *Haber*, 6 Ağustos 1935). İnönü ve beraberindeki heyet, Ordu'dan sonra Samsun'daki incelemelerinin ardından 7 Ağustos'ta saat 14.00'te deniz yoluyla İstanbul'a gitmişti (*Yeniyol*, 7 Ağustos 1935).

1935'te Giresun'un toplam nüfusu 259.673 idi (20 İlkteşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı: 9). *Akgün* gazetesinin kaza bazında ayrıntılı olarak verdiği Giresun'un toplam nüfusu ise 254.970'ti (Akgün, 7 İkinciteşrin 1935). Nüfus arttıkça imkânların kısıtlı olduğu Giresun yöresinde ihtiyaçlar da artıyor, savaş yıllarının atıl bıraktığı tarımsal topraklar nüfusun ihtiyacını karşılamaya yetmiyor, yakın gelecekteki dış göçlerin alt yapısı kendiliğinden oluşuyordu. İş ve geçim olanakları kaza merkezleri dışında tamamen küçük ölçekli hayvancılığa ve çerçevesi dar, getirisi az ancak uğraşı zor olan yamaç ziraatına dayalıydı. İnönü'nün Giresun izlenimleriyle ilgili Öztürk'ün eserinde geçen “kadınların ağır işlerde çalışması” ve “çocukların cılız ve bakımsız olması” da bu durumla yakından ilgiliydi. Dahası, frengi salgınının yarattığı kaos ve halkın yeterli ölçüde beslenememesi; benzinin solukluğu İnönü'nün de dikkatini çekmişti. Yörede ekonomik sorunlar ileri düzeye ulaşmıştı. Halkın her yerde ifade ettiği borçlanmalar çok fazlaydı ve bunlar

kalkınmaya engeldi. “İzale-i şüyu davalarında” yani ortaklığın giderilmesiyle ilgili davalarda halk hâkimlerden, icra memurlarından yakınmişti. Bir hâkim hukuk hâkimini arttırmanın gerekliliğini dile getirmiş; İnönü ise son bir iki yılın söz konusu davalarının yerinde incelenerek elde edilen sonuca göre yasal önlem alınması gerektiğini belirtmişti (Öztürk 2016: 52).

İnönü'nün Giresun izlenimlerinde tespit ettiği sorunlardan biri de Giresun'la birlikte Ordu ve Samsun'da “bela halinde” olan, tarla ve bahçelerdeki ürünlere zarar veren yaban domuzları idi (Öztürk 2016: 52). Giresun yöresinde köylüler, tarla ve bahçelerini ilkel yöntemleriyle korumak için sayvan denilen kulübelerde gecelerce bekliyorlardı. İnönü o yılın mahsulüne yaban domuzlarının zarar vermemesi için kolordudan halka silah dağıttırılmış, bir iki yılın kışında yaban domuzlarına karşı titiz bir mücadele verilmesi yönünde ilgili makamlara talimat vermişti (Öztürk 2016: 52). Bu mücadelenin kapsamı ve yöntemi “Domuzla Savaş” başlığıyla dönemin yerel basınında ayrıntılı olarak yer almıştı: Kış ayları yöre köylüsünün işlerinin en az olduğu zamanlardı. Bu zamanlarda yapılması gereken “domuz öldürme işi” idi. Hükümet, köylünün bu ödevi yerine getirmesi için yeterli silah ve mermiyi veriyordu ve bu işin kontrolü için memur görevlendirmişti. Bundan sonrası ise köylünün çalışmasına kalmıştı ve onların da bu işe gereken önemi vermesi bekleniyordu. Ancak zaman ilerledikçe köylerde tarla-bahçe işleri başlayacak, yaban domuzu avı yeterli ölçüde yapılamayacaktı. Kısacası yaban domuzu avı için en uygun zaman ocak ve şubat aylarıydı. Bu mücadele, bu aylarda yapılabilen kadarıyla kalacaktı. Bu aylarda bu mücadele yeteri kadar gerçekleştirilemezse, yaz aylarında mağduriyet daha da artacaktı. Yerel basında yer alan söz konusu yazıda; yazları tarla ve bahçelerini yaban domuzundan korumak için ailesiyle evinde uyumak yerine, yorganını omuzlayarak arazisine beklemeye giden köylü vatandaşların kış aylarında yaban domuzu avı için canla başla mücadele etmesi gerektiği hatırlatılıyordu. 28 Ocak 1936'da Giresun'un pek çok yerinde geniş ölçekte yaban domuzu avları yapılmıştı. Ancak zikredilen süreçte avlanan domuz sayısı belli değildi. İlgili yazının sonunda, ürünün verimi açısından yaban domuzu avının sanıldığından çok daha önemli olduğu; yaban domuzlarının her yıl yüz binlerce liralık ürünü tahrip ettiği, fındık dallarına zarar verdiği, bu hususta köylülerin çok dikkatli olması gerektiği vurgulanmıştı (Akgün, 30 İkincikanun 1936).

Giresun'da İçki ve Kumarla Mücadelede İnönü'nün Katkıları

1930'larda şehirde kalkınma hamleleri hızla devam ediyor olsa da Giresun'un sosyal ve ekonomik açıdan henüz aşılamamış birçok sorunu vardı. Bu sorunlar arasında içki ve kumarın yörede toplumsal dengeyi bozacak dereceye gelmesi de yer alıyordu. *Akgün* gazetesinde yayımlanan ve yirmi yıl öncesi ile sonrasını mukayese eden Yolcu rumuzlu bir yazıdaki şu ifadeler, dönemin zikredilen sorununa dair fikir vermektedir: “*Giresun yurdun başka illerinde çok sevilir ve övülür. Eğer bu seven ve övenler bir kerecik Giresuna uğrayup beş on gün kalırlarsa onlar da benim gibi Giresunun zevallılığına şaşsa kalacaklardır. Bizim, Atatürk neslinden beklediğimiz içki ve kumar değil, ekonomi ve biriktirme ile yeni yeni yeniliklerdir...*” (Akgün, 16 İlkteşrin 1935). Öztürk'ün, İnönü'nün 1935'teki Giresun izlenimlerinden aktardığı eserinde yer alan “*kumar ve içki Giresun köylerini çürütmüştü*” ifadesi de dönemin Giresun'undaki bu soruna ışık tutmaktadır (Öztürk 2016: 52).

Giresun yöresinde içki ve kumarın kırsalı ağır tesiri altına alması durumu, İnönü'nün 1935'te vilayete dair izlenimleri arasında önemli bir yer tutmuştu. Dar gelirli köylü vatandaşların kumar oynayarak birbirine borçlanması, çalışmaya, toprağı işlemeye ve üretmeye ayrılan zamanın azalması, İnönü'nün gözlemlerinde yer aldığı üzere, köyleri gitgide üretimden yoksun hale getirmişti. İnönü'nün Giresun gözlemleri ve burada tespit ettiği sosyoekonomik sorunlara çözüm bulması çok gecikmemişti: Önce içki ve kumar illetinden arınılarak eğitime ve spora; bu yolla kalkınmaya zemin hazırlanacaktı. Öztürk'ün bildirdiğine göre İnönü, içki ve kumarla mücadele adına “*halkı kahvelerden kurtarıp spor sahasına, güzel dağlara ve denize çekilmesi için*” valiye talimat vermişti. İnönü, halkın sorunlarından haberdar olan valinin çalışmalarından memnun kalmıştı (Öztürk 2016: 52).

İnönü, Giresun ziyaretleri sırasında bu konuyla ilgili isteğini Giresunlulara açık bir biçimde dile getirmiş, *Akgün* gazetesi İnönü'nün “*Sizden iki şey istiyorum: İçtimaî mücadele, spor*” şeklindeki isteğini hatırlatarak şöyle yazmıştı: “*Giresun gençliği, Giresun halkı Başbakanımızın bu sözlerini tutmalıdır. Valimiz içki, kumarla mücadele etmek için şiddetli tedbirler almışlardır. Halkın da gençliğin de işi başarmak için hükümetle el birliği etmesi şarttır. Böyle olmazsa işler, güçlkle yol alır*” (Akgün, 9 İlkteşrin 1935). *Akgün* gazetesi, içki ve kumarla mücadelede halkı bilinçlendirmek için önemli yazılar yayımlamaktaydı. 1935 Eylül'ünde aynı gazetede yer alan “*Köy Konuşmaları*” adlı bir köşede, bu dönemlerde köylerde yaygın olan içki ve kumara karşı, basın yoluyla verilen mücadelelere örnek teşkil eden “*En Korkunç Hastalık*” başlığıyla önemli bir yazı yer almıştı. Yazıya insanlarda ve hayvanlarda var olan çeşitli ölümcül hastalıkların onları nasıl

kemirerek erittiğinden, öldürdüğünden söz edilerek başlanmıştı. Binlerce yıldır bu hastalıkların önüne geçilmek için çalışıldığı, ancak onca emeğe rağmen kayıpların devam ettiği, ölümün pençesindeki insana diğerlerinin nasıl acıyarak baktığı vurgulanmıştı. Bu tür hastalıkların kısa vadede insanı öldürdüğü, uzun zaman süründürmediği ve insanı zahmetten kurtardığı ifade edildikten sonra, yazının asıl mesajı olan içki ve kumar “hastalığı” ile bunların mukayesesi yapılmıştı:

“Köylü kardeşim. Bu öldüren hastalıklardan daha korkunç daha tehlikeli bir hastalık daha var... Bu hastalık; çok süründürüyor... Ve pek çok zahmet çektirerek öldürüyor. Bu hastalıklar yalnız yakaladığını değil, onun çoluk ve çocuğunu da beraber eziyor... Yıpratıyor... Yoksul bırakıyor... Perişan ediyor... Nihayet kendisini de çoluk çocuğunu da eritiyor... Bitiriyor... Bu hastalık vücudun görünen bir yerinde değil ki doktora gidesin. Bu hastalık ruhta, vicdanda... Kalptedir; içki ve kumar!” (Akgün, 25 Eylül 1935).

Yazıda, içki ve kumar hastalığının her kötülüğü yaptıracağı; yalan söyletebileceği, hırsızlık yaptırabileceği, cinayet işletebileceği ve bugüne kadar kimseye bir yararının olmadığı dile getirilmiş, köylü vatandaşlar uyarılarak yazıya son verilmişti:

“Köylü kardeşim; bu çirkinlikleri hiç sana yakıştırmıyorum. Sen de çok iyi bilirsin ki senin soyunda, böyle çirkinlikler yoktu, deden, baban hiç bunları yapmazdı. Bu korkunç hastalıklardan sıyrılıp kurtulmak senin elindedir. İki yakanın bir araya gelmesini istiyorsan önce kendini bu içki ve kumar belasından kurtar. Ondan sonra yavaş yavaş her işin kendiliğinden düzelecek... Buna kuvvetle inan!” (Akgün, 25 Eylül 1935).

Akgün gazetesinde Ocak 1936'da “İçki ve Kumar Savaşı” başlığıyla, Başbakan İsmet İnönü'nün Giresun ziyareti atıfta bulunularak kaza merkezlerinde ve köylerde spor tesisleri ve okuma odaları açılmasının kararlaştırıldığı yazılmıştı. Buna ek olarak köylerde ve kaza merkezlerinde içki ve kumarın toplumu çürütmesine engel olacak tedbirlerin de valilik nezdinde uygulanacağı duyurulmuştu (Akgün, 2 İkincikanun 1936). İnönü, içki ve kumarın toplumu esir almasının acilen önüne geçmek istemişti. Doğu gezileri kapsamında Giresun'a geldiğinde, Halkevinde yaptığı toplantıdaki hitabesinde de “Giresun halkının ve bilhassa köylerinin oyun yerlerini ve kahvehaneleri kapatarak bunların yerine spor kulüpleri açmaları” yönünde emir vermişti. Giresun'da kumar ve içkiye karşı ciddi bir savaş verilmesi doğrultusunda çok sıkı tedbirler alınmaya başlanmıştı. Kahvehanelerin

kapatılması veya buralarda oyun kâğıtlarının yasaklanması gibi çözüm yollarına da başvurulmuştu (BCA, 490 01 00 00 1122 95 2 10).

Basın verilerinden anlaşıldığı üzere, köylüler de içki ve kumarla mücadelede kahvehanelerin spor kulüplerine dönüştürülmesi uygulamasından memnundu. Ancak saha derlemelerinden döneme ilişkin elde ettiğimiz bilgilere göre, bir kısım kumar tutkunları bu alışkanlıklarına son verememişler, Giresun'un doğusundan batısına dek uzanan kıyı kasabalarından kayıklara binerek Espiye açıklarında bir gemide toplanıp kumar oynamayı sürdürmüşlerdi (Kaya, 2021: 361-362). Yasaklara dair 1936'da Giresun basınında "*Oyun Kâğıtları Yasağı Devam Edecek*" başlığıyla bir haber yer almıştı. Habere göre; önceki hafta köylü vatandaşlar gazeteye bir mektup yazmışlar, kumar ve kâğıt oyunları yasağının kaldırılacağına yönelik propagandadan üzüldüklerini ifade etmişlerdi. Gazete, mektubu yayımlarken şuna işaret etmişti: Hükümetin kâğıt oyunları yasağından geri adım atması olanaksızdı. Bunların yasaklanmasından memnun olan halk, yasağın süreceğinden şüphe duymamalı; kumar oyunlarının tekrar geri getirileceğine dair çıkarıcı propagandalardan ve sinsî hareketlerden ürkmemeliydi (Akgün, 22 Birinciteşrin 1936).

Zararlı boyutlara ulaşmış bu tür alışkanlıkların yasaklarla sınırlandırılması, toplum yararına önemli bir girişimdi. Giresun dışında da halkın eğitime, kültüre, spora ve güncel konulara odaklanarak kötü alışkanlıklardan sıyrılmasına yönelik bazı yaptırımlar uygulanmıştı. Kahvehanelere radyo konularak oyun yasakları getirilmiş; kumar alışkanlığı olanların veya bütün zamanını kahvede kâğıt oyunları ile geçirenlerin radyo bağıllığı kazanarak dolaylı bir biçimde eğitim alması hedeflenmişti. Ankara Belediyesi'nin 1935'te Ankara kahvelerindeki oyunları yasaklayarak kahveyi istirahat etme ve radyo dinleme ortamı haline getirme yoluna gitmesi, bu duruma bir ölçüde örnek teşkil etmişti (*Yeniyol*, 18 Nisan 1935).

Köylüler, eğitime ve spora teşvik edilerek kumar batağına düşenlerin kumar oynamalarına zamanlarının kalmaması sağlanmaya çalışılmıştı. Köylerdeki spor kulüplerinin, köy okulundaki müdürlerin idaresinde olması kararlaştırılmıştı. Köylerde yaşayan insanlar, bu kulüplere üye yapılacaktı. Bu yönde alınan kararlar vilayet makamınca kazalara, nahiyelere ve köylerin ihtiyar heyetine tebliğ edilmişti. Her köy kendi olanakları doğrultusunda spor ve eğitim alanlarında organize edilmeye çalışılmıştı. Sahil köyleri deniz sporlarına, kırsaldaki köyler kara sporlarına yönlendirilmişti. Spor kulüplerinin aynı zamanda birer halk okuma odasının bulunması ve köy halk okuma

odalarına kitap ile gazetenin ücretsiz gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Giresun'da öncelikle spor tesisi açılması kararlaştırılan yerler, yerel basında şöyle duyurulmuştu: Bulancak kazasının merkezi ve Şıhlı, Nefs-i Piraziz, Elmalı, Kılıçlı, Sasu, Narlık, Şemseddin köyleri ve Piraziz nahiye merkezi, Keşap'ta Düzköy, Dereli'de nahiye merkezi, Tirebolu kazasının merkezi ve okul bulunan köyleri, Görele kazasının Eynesil nahiyesi merkezi ile Karaburun, Kırıklı ve Gülef köyleri, Şebinkarahisar merkezi, Alucra kaza merkezi ve Teştik, Karabörk, Gicora köyleri, Giresun merkezine bağlı Kemaliye, Akyoma, Lâpa, Kayadibi köyleri (Akgün, 2 İkincikanun1936).

Kısa bir süre sonra Giresun Valiliği, 20 Ocak 1936'da hükümete gönderdiği bir yazıda, İnönü'nün Doğu gezilerinde gerçekleştirdiği, köy kahvehanelerinin kapatılarak spor tesislerine dönüştürülmesi uygulamasından ilham alarak Giresun'un 16 köyünde kahvehanelerin spor kulüplerine dönüştürüldüğünü bildirmişti (BCA, 490 01 00 00 1122 95 2 9). Yazıya isnaden CHP Genel Sekreterliği, bu doğrultuda köylerdeki spor kulüplerinin işlerliğini sürdürmesi, bu kurumların halk için yararlı olması ve köylerin aydınlanması adına aldıkları tedbirlerin neler olduğu hususunda, ildeki parti sorumlularının düşüncelerini bildirmelerini istemişti (BCA, 490 01 00 00 1122 95 2 3). Yukarıda sözü edilen ve Giresun Valiliğinden gönderilen belgede 16 köyde spor kulübü kurulduğu yazılmış ise de genel sekreterliğin cevabî metnini içeren belgede sehven 10 köy şeklinde belirtilmiştir. Spor kulübü açılan ilk köyler ise şunlardı: Kayadibi, Çandır, Akyoma, Lapa, Boztekke, Alınyoma, Piraziz, Yaslıbahçe, Sasu, Çayır, Narlık, Şıhmusa, Kılıçlı, Eynece, Şıhlı, Akköy. Bunlar, Giresun'da merkez kazaya ve Bulancak'a bağlı köylerdi. Öncelikle ilkokulu olan köylerden işe başlanmıştı. Bu işle, Kültür Müdürlüğünün başkanlığında kurulan bir komisyon meşgul olacaktı. 19 Ocak 1936 tarihinde vilayete 15 kilometre uzaklıkta Giresun-Şebinkarahisar yolu üzerindeki Alınyoma köyünde 16. spor kulübü açıldığı belirtilmişti. Ayrıca kulübün açılışına Vilayet Erkânı, Piyade Alayı Komutanı ile subayları, CHP İl Parti Kurulu Başkanı, Halkevi başkanı, Belediye Başkanı, diğer kişiler ve çevre köylerden gelen yüzlerce kişi katılmıştı. Jandarma mızıkasının da bulunduğu törende diğer köyler için de heveslendirici bir gelişme yaşanmıştı. Ayrıca Alınyoma ve başka iki köye birer radyo alınmıştı (BCA, 490 0100 00 1122 95 2 10). Akümülatörle çalışan bu radyolar, o dönem için büyük bir lükstü. Alınyoma'da bir de okuma odası açılmıştı. 1936'da Giresun'un ilk köy spor kulübü olan ve Alınyoma'da kurulan Işık Spor Kulübü ve ardından kurulması planlanan Kayadibi Spor Kulübü, İnönü'nün Giresun'da

başlattığı içki ve kumarla mücadelede spor ve eğitime teşvik uygulamalarının önemli bir kazanımıydı (Akgün, 9 İkincikanun1936).

Halk okuma odaları, spor kulüpleri, su ve kara sporları, müzik, radyolar derken kısa sürede Giresun yöresinde kaza merkezi ve köylerde halk, başta gençler olmak üzere sürekli uğraşacakları, uğraşırken de bilgi ve deneyim kazanacakları meşgaleler edinmişlerdi. İnönü'nün Giresun ziyaretlerinde edindiği bilgi ve izlenimler sonrasında sosyoekonomik yaşamı olumsuz etkileyen alışkanlıklara karşı alınması gereken uzun vadeli önlemler, bir ölçüde kısa sürede meyvelerini vermişti. 1945-1950'li yıllara gelindiğinde de aynı şekilde halk okuma odaları, Halkevlerinin nezdinde Giresun'un çeşitli köylerinde ve kaza merkezlerinde faaliyetlerine devam etmiş, okuma yazma kurslarını sürdürmeye çalışmıştı. Ülper köyü, Şebinkarahisar, Bulancak gibi merkezlerden bu dönemde yapılan bazı yazışmalar, söz konusu faaliyetlerin sürdürülmeye çalışıldığını göstermektedir (BCA, 490 01 00 00 1055 1050 3 11; BCA, 490 01 00 00 1055 1050 3 7; BCA, 490 01 00 00 1055 1050 3 4).

Sonuç olarak, İnönü'nün 3 Ağustos 1935'teki ilk Giresun ziyareti kısa sürede olumlu sonuçlar vermiş, içki ve kumarla mücadelede eğitim ve spor teşvik edilerek önemli ölçüde bir halk aydınlanması yaşanmıştı. Bu kazanımlar, Giresun'un sosyoekonomik yönden kalkınmasında önemli bir ivme olmuştu. Hükümetin başta okuma yazma, eğitim ve spor dalları olmak üzere gerçekleştirdiği toplumsal projelerle, başta gençler olmak üzere halk bir taraftan okumaya, diğer taraftan da sporla meşgul olmaya başlamıştı. Bu projeler, o dönemde hükümetin içki ve kumar bağıllığına karşı başlattığı önemli bir sosyal politikanın ürünü olmanın yanı sıra, eğitimin yaygınlaştırılması ve sağlıklı bir toplumun inşası yolunda oldukça önemli bir girişim olmuştu.

Giresun'da İnönü Günü Kutlamaları

İsmet İnönü'nün Giresun'a ilk kez geldiği 3 Ağustos gününün "İnönü Günü" olarak şehirde kutlanmaya başlaması 1942 yılında olmuştu. CHP Vilayet İdare Heyeti 1942'de Giresun'da İnönü Günü'nün kutlanmasına yönelik bir karar almıştı. *Yeşilgiresun* gazetesi bu kararı "*CHP Vilayet İdare Heyetinin Güzel Bir Kararıyla İnönü'nün Giresun'a Geldiği Şerefli Günün Yıldönümüne Rastlayan 3 Ağustos Tezahüratla Kutlanacak*" başlığıyla yayınlamıştı (Yeşilgiresun, 1 Ağustos 1942). Gazetenin bu gelişmeyi duyurduğu yazısı şöyleydi:

“Milli şefimiz, aziz reiscumhurumuz İsmet İnönü başvekillikleri zamanında ilk defa 3 Ağustos 1935'te Giresun'umuzu şereflendirmiş olduklarından bu mutlu günü Giresunlular, bu yıl coşkun tezahüratla kutlayacaklardır. 3 Ağustos pazartesi günü CHP Vilayet İdare Heyeti'nin tespit ettiği manalı bir program dâhilinde yaşatılacak olan bu emsalsiz hatıra bizim için bir şeref kaynağı olmakla beraber aynı zamanda milli his ve heyecanlarımızın şimdiden bir kat daha coşup taşmasına zemin hazırlamaktadır. Giresun'umuza, 1935'te dağları aşarak süzülen aziz Milli Şefimizin o gün milleti arasında dertler dinleyerek şefkat dolu bağrını milletine açan ve bundan zevk duyan sevimli çehresi gözlerimiz önünde gittikçe ilahileşmektedir. 3 Ağustos sabırsızlıkla bekliyoruz (Yeşilgiresun, 1 Ağustos 1942).

Giresun'da İnönü Günü'nün, CHP Vilayet İdare Heyeti'nin tespit ettiği bir programla kutlanması kararlaştırılmıştı. Kutlama programı şu şekilde belirlenmişti:

Sütlaç köprüsünün yukarı kısmına süslenmiş bir kemer kurulacak ve karşılama bu kemerin şehir kısmından yapılacaktır. İnönü'nün büstünü taşıyacak olan araba saat 16.00'da harekete geçecektir. Arabanın hareketi boru sesiyle haber verilecek, bu esnada karşılama heyeti arabayı karşılamaya gidecektir. Arabaya yaklaşıncaya durulacak, beyazlar giyinmiş genç kızların ellerinde bulunan büst, Vali tarafından alınarak orada hazır bulunan genç sporculara verilecektir. Bu sırada bando takımı selam havası çalacak ve Giresun kalesinden toplar atılacaktır. Ardından, İnönü'nün büstü, heyetin ve sporcuların saygılı duruşları arasında yürüyüşe başlanacaktır. Köprü başından itibaren Cumhuriyet Meydanı'na kadar caddenin iki tarafından jandarma, polis ve orman alayından ayrılacak kıtalar, onar adım mesafe ile tertibat alacaktır. Heyet, doğrudan Cumhuriyet Meydanı'na gidecektir. Garnizon Komutanlığı tarafından hazırlanan kroki gereğince kıtalar, okullar, diğer teşekküller ve halk, meydandaki yerlerini alacaktır. Tören başlamadan önce Vali, maiyetinde garnizon komutanı, parti ve belediye başkanları bulunmak suretiyle kıtaları teftiş edecektir. Boru sesinin ardından İstiklal Marşı ile tören başlayacaktır. Daha sonra, belediye başkanı tarafından günün anlam ve önemine dair konuşma yapılacaktır. Konuşma bitince tribünlerin kurulu olduğu yere gidilerek resmigeçit yapılacaktır. Geçitten sonra çelenkler Onuncu Yıl Abidesi'ne konulacaktır. Tören bitince valilik makamına gidilerek tebrikte bulunulacaktır. Hükümet konağı girişinde jandarma ve polislerden oluşan tören kıtası bulunacak ve bando selam havası çalacaktır. Şehir bayraklar ve defne dallarıyla süslenecek, gece elektrik aydınlanması ve şenlikler yapılacaktır, ayrıca parkta mızıkça çalınacaktır. Tören programının

uygulanması sorumluluğu, Garnizon Komutanlığı, inzibat polis ve jandarmaya ait olacaktı (Yeşilgiresun, 1 Ağustos 1942).

İnönü'nün, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1938'de vefatından sonra cumhurbaşkanı olması ve aynı yılda yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Olağanüstü Kurultayı ile İsmet İnönü'ye “Milli Şef” ve “Değişmez Genel Başkan” unvanlarının verilmesi, İnönü Günü'nün kutlanmasında etkili olmuştu. İnönü'ye “Milli Şef” unvanı verilmesinden sonraki süreçte siyasi yapının daha otoriter bir duruma gelmesinin de (Yiğit 2011: 30) etkisi olduğu açıktı. Ayrıca bu kutlamaların gerçekleşmesinde, İnönü'nün bir başvekil olarak şehri ziyaret edip halkla birebir konuşup memleketin sorunlarını dinlemesi; Giresun'un sosyoekonomik ve kültürel alanlarda kalkınması yönündeki çözüm üretme çabaları ve yakın geçmişteki emperyalist, işgalci güçleri yurttan atarak Anadolu'da var olma mücadelesi verme sürecindeki askerî başarıları ve Türk inkılâbını gerçekleştiren cumhuriyetin kurucu kadrosunda yer almış olmasının da etkisi vardı. Başka bir bakış açısıyla; Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a 1919'da ayak bastığı 19 Mayıs gününün 1926'da “Gazi Günü” ilan edilip kutlanmaya başlanması (Akbulut 1995: 3) durumunda olduğu gibi devlet büyüklerinin bir şehre ilk defa gelerek gerçekleştiği önemli işler, halkça belleklerde muhafaza edilmek istendiğinden söz konusu günün yıldönümlerinde anma, kutlama törenleri yapılmıştır. Ancak İnönü Günü'nün Giresun'da kutlanmaya başlamasının, onun başvekilliği döneminde şehre ilk gelişinin hemen sonraki yılda değil de cumhurbaşkanlığı döneminde, yani yukarıda zikredildiği gibi “Milli Şef”, “Değişmez Genel Başkan” unvanlarını alarak siyasî otoritesini arttırmaya başladığı dönemlerde gerçekleştirildiği ve kutlamaların uzun yıllar sürdürülmediğini de (basından saptanıldığı kadarıyla 3 yıl) göz önünde bulundurmak gerekir.

Giresun'da İnönü Günü kutlamalarının ilki, İnönü'nün Giresun'a gelişinden yedi yıl sonra 1942'de çeşitli ulusal gazetelerde farklı başlıklarla aktarılmıştı. Ancak kutlamaların içeriği genel olarak aynıydı. *Akşam* gazetesi, “*Giresun'da Tezahürat*” başlığıyla duyurduğu haberde, 3 Ağustos 1942'de İnönü Günü kutlamalarının halkça büyük bir coşkuyla gerçekleştirildiğini yazmıştı (*Akşam*, 5 Ağustos 1942). *Bugün* gazetesi, İnönü'nün şehre gelişinin yedinci yıldönümünün Giresun halkı tarafından tezahüratla kutlandığını; şehrin baştanbaşa milli renklere bezendiğini ve şehrin doğu girişinde güzel bir kemer kurulduğunu aktarmıştı (*Bugün*, 5 Ağustos 1942).

Cumhuriyet gazetesi, “Giresun'da Milli Şefin Teşrihi Günü Kutlandı”, Tan gazetesi “Giresun'da Yapılan Büyük Tezahürat”, Ulus gazetesi “Giresun'da İnönü Günü Kutlandı”, Yeni Asır gazetesi “Milli Şef Günü Dün Giresun'da Hararetle Kutlandı” başlığıyla İnönü Günü'nün 3 Ağustos günü Giresun'da büyük bir tezahüratla kutlandığını yazmıştı. Baştanbaşa süslenen, şehir girişinde kurulan kemerin altından başlayan tören, Milli Şef'in Giresun'a ilk gelişinin anısını yaşatmak için otomobil içinde İnönü'nün büstünün getirilmesiyle devam etmişti. Büst, başta vali olmak üzere, mülkî ve askerî erkân ile kalabalık bir halk kitlesi tarafından burada karşılanmıştı. Karşılamanın ardından vali, hükümet konağı civarında büstü otomobilden alarak izci ve sporculara vermiş; izciler, büstü el üstünde taşıyarak dalgalanan bayraklar arasında Cumhuriyet Meydanı'na getirmişti. Binalar bayraklarla donatılmıştı. Caddenin iki tarafından insan akışı olmuş, bando ve alay mızıkası çalmaya devam etmişti. Gazi caddesinden aşağıya doğru akan insan trafiği, Cumhuriyet Meydanı'na kadar uzanmıştı. Günün basınında not düşüldüğü üzere; meydanda gayet intizamlı bir duruş göze çarpıyordu. Giresunlular, bu törenlere aşinaydı ve programdaki tertiplenmeyi birkaç dakikada uygulamış bulunuyorlardı. Törene vali, garnizon komutanı ve parti başkanı katılmıştı. Asker teftiş edilmişti. Onuncu Yıl Abidesi'ne çelenk konulduktan sonra, rahatsızlığından dolayı törene katılamayan Belediye Başkanı Eşref Dizdar'ın yerine Eczacı İhsan Ural günün anlam ve önemine dair konuşma yapmıştı. Meydanda toplanmış olan yoğun kalabalık, büstü sürekli alkışlarla karşılamıştı. Törenin bu kısmı, İnönü Günü'nün Giresunlular için çok değerli olduğu ve halkın İnönü'ye sarsılmaz bağlı olduğu söylevleriyle, askerlerin sevgi ve takdirle izlenen geçişleriyle sürmüştü. Sonrasında Vilayet'e gidilerek tebriklerde bulunulmuştu. Hükümet konağı önünde polis ve jandarmadan oluşan birer müfreze, valinin giriş ve çıkışlarında selamlarını arz etmişlerdi. Tebriklerin ardından program sona ermiş olsa da tezahüratlara gece de devam edilmiş, şehir ışıklarla donatılmıştı (Cumhuriyet, 5 Ağustos 1942; Tan, 5 Ağustos 1942; Ulus, 5 Ağustos 1942; Yeni Asır, 5 Ağustos 1942; Yeşilgiresun, 8 Ağustos 1942).

3 Ağustos 1942'de İnönü Günü'nün Giresun'da kutlandığını yazan 8 Ağustos tarihli *Yeşilgiresun* gazetesi, haberinde “kahraman askerlerimizin tunç gibi gövdelerinden kuvvet alarak kalçalarından fırlayan ayakları yeri temelinden sarsar gibiydi. Ey büyük İnönü! Güvendiğin bu millet, böyle yürüyecek. Seni böyle karşılıyor ve sana daima böyle bakacak!” cümleleriyle törendeki heyecanı ve kararlılık havasını aktarmış, programla çok yakından ilgilenen CHP Parti Başkanı Nuri Özkaya'yı tebrik ederek yazısını sonlandırmıştı (Yeşilgiresun, 8 Ağustos 1942).

1942 Ağustosunda CHP Parti Başkanı Nuri Özkaya, *Yeşilgiresun* gazetesinde İnönü'ye yazdığı iletide, Giresun'a İnönü'nün ilk gelişinin yıldönümünün, şehirde on binlerce kişinin katılımıyla kutlandığını bildirmişti. Aynı kısımda İnönü'nün Giresun Valiliğine gönderdiği halka mesajı da yer almıştı: “*Sayın Giresunluların asil duygularına teşekkür ediyorum*” (*Yeşilgiresun*, 8 Ağustos 1942).

Giresun'da İnönü Günü kutlamalarının ikincisi, İnönü'nün şehre gelişinin sekizinci yıldönümüne rast gelen 3 Ağustos 1943 tarihli kutlamaydı. Giresun'da İnönü Günü kutlamaları, önceki yıldaki gibi büyük bir katılım ve tezahüratla gerçekleşmişti. *Vakit* gazetesi konuyla ilgili haberinde şehven iki kez İnönü'nün şehre gelişinin “*on sekizinci yıldönümü*” olduğunu tekrarlamış ise de bu tarih sekizinci yıldönümüydü (*Vakit*, 5 Ağustos 1943). Aynı yanlışlığın *Cumhuriyet* gazetesinin “*Giresun'da İnönü Günü*” başlıklı 1943 yılı İnönü Günü kutlamalarını konu alan haberinde de tekrarlanması, ajans kaynaklı bir hata olduğunu düşündürmektedir (*Cumhuriyet*, 5 Ağustos 1943).

3 Ağustos 1943'te Giresun halkı, büyük bir sevgi gösterisiyle İnönü Günü'nü kutlamıştı. Şehir baştanbaşa süslenmiş, sekiz yıl öncesinde İnönü'nün şehre gelişindeki gibi, şehrin girişinde bir karşılama yapılarak törene başlanmıştı. Program, Sütlaç köprüsünden başlamıştı. Giresun Valisi, İl Jandarma Komutanı, CHP parti ileri gelenleri, şehrin sivil ve askeri erkânı ile binlerce kişi şehrin girişinde toplanmıştı. Buraya İnönü'nün büstü bir otomobil ile getirilmişti. Vali, veciz hitabetinden sonra büstü tutmakta olan öğrencilerden alarak atletizmci Ömer Altan'a teslim etmişti. Bu sırada havai fişekler patlatılmış, kaleden toplar atılmıştı. Büst, oradaki sporcular tarafından Cumhuriyet Meydanı'na getirilmişti. Cumhuriyet Meydanı'nda büyük bir kalabalık toplanmıştı. Burada, İstiklal Marşı okunmuş, ardından CHP Parti Başkanı ve Ziraat Bankası Müdürü Zeki Oskay bir konuşma yapmış, daha sonra Vali İ. Ethem Bozkurt söz almıştı. Bozkurt, konuşmasında Giresun için büyük bir onur olarak ifade ettiği İnönü'nün ilk Giresun ziyaretinin hatırasını anmış, halk Milli Şef'e karşı sarsılmaz bağlılık duygularını ifade etmişti. Yapılan resmigeçidin ardından program sona ermiş ise de akşam elektrik aydınlatmalarıyla coşku devam etmişti (*Vakit*, 5 Ağustos 1943; *Yeşilgiresun*, 7 Ağustos 1943).

Giresun'da İnönü Günü'nün kutlamalarının üçüncüsü, İnönü'nün şehri ilk ziyaretinin 9. yıldönümü olarak 1944'te kutlanmıştı. *Yeşilgiresun* gazetesi bu kutlamayı “*Giresun'un Şerefli Günü*” başlığıyla vermişti. Tören içeriği, önceki yıllarda olduğu

gibiydi. Gazetede yer alan tören haberinde, “*Milli Mücadele yıllarında İnönü'nün emir ve kumandası altında Sakarya ve İnönü meydanlarında kahramanca çarpışan Giresun alaylarının kahraman evlatları ve onların bugünkü çocukları, bu şerefli günü fırsat bilerek kahramanlık hislerini bir kere daha tecelli ettirmişler, hatıralarını o zamanlara yöneltmişlerdir. Milli mücahit, kahraman Osman Ağanın etrafına toplanan abalı, zıpkalı, başlıklı Giresun çocukları, bellerindeki kasaturalarla düşmanı süngü hücumları önünde eritmiş İnönü'nün emri altında harikalar yaratarak şanlı sahifeler yazmışlardır...*” denilerek yakın geçmişte yaşanan Milli Mücadele’de Giresunluların çok büyük katkıları olduğuna vurgu yapılmıştı. 1944’teki tören de başta şehir erkânı olmak üzere halkın yoğun katılımıyla coşkulu bir şekilde gerçekleşmiş, çelenklerin konulmasının ardından bando İstiklal Marşı’nı çalmış, Belediye Başkanı Eşref Dizdar’ın günün önemine binaen konuşması ve resmigeçit ile halkın alkışlarıyla son bulmuştu. Günün akşamında ise Küçükyalı parkında parti verilmişti (Yeşilgiresun, 5 Ağustos 1944).

Sonuç

Başvekil İnönü'nün 1935'te Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle gerçekleştirdiği Doğu gezileri sürecindeki izlenimleri, edindiği bilgiler ve sonrasında hazırladığı raporlar, Türkiye'nin iç politikalarına yön veren önemli adımların atılmasında etkili olmuştu. Bu adımlardan biri, aşağıda kısaca bahsedilecek olan Üçüncü Umum Müfettişliğinin kurulması ve başına Tahsin Uzer'in getirilmesiydi.

İnönü, Doğu gezileri sürecinde Genel Müfettişliklerin önemini daha iyi anlamış ve gezi sürecinde kendisine refakat etmiş olan, ayrıca geçmişte Erzurum ve Van'da valilik yapmış olan, halkça da tanınan Tahsin Uzer'i gezinin bitiminin ardından 23 Ağustos 1935'te, merkezi Erzurum olan Üçüncü Umum Müfettişliği görevine getirmişti. Bu gezi, Başvekil İnönü'ye Doğu, Güneydoğu ve Doğu Karadeniz bölgelerini her yönüyle yakından inceleme olanağı sağlamıştı. Doğunun verimli hale getirilmesi, buralarda devlet otoritesinin artırılması ve her bakımdan güvenli bir bölge haline gelmesine dair kapsamlı bir rapor hazırlamıştı (Aydoğan 2004: 1-14). Tahsin Uzer'in Doğu bölgelerine dair daha önceki görevi sürecindeki gözlem ve deneyimlerinin yanı sıra, İnönü'nün yanında bölgedeki kapsamlı geziye katılmış olması çok önemli bir deneyim olmuş; bölgeye dair İnönü'nün incelemelerine tanık olması, Uzer'e bir bakıma daha geniş bir perspektif sağlamıştı. Bunun yansımalarını da geziden bir yıl sonra, 1936 basınında çıkan ve mıntıkasında bulunan valilere göndermiş olduğu yazısında görmek mümkündür. Uzer yazısına, "*Büyük İsmet İnönü'nün yüksek ilhamından kudret alarak muhtelif meslek ve sanat erbabı, İstanbul ve Ankara gençlerinden yüz kişilik iki kafilenin Doğuda bir tetkik seyahati yapmalarını düşünmüş Başvekile, vekillere, fakültelere, bankalara vesair büyük müesseselere müracaat etmiştim...*" diye başlamıştı. Yazı kısaca, İstanbul ve Ankara gençlerinin iki kfile halinde doğu illerinde bir inceleme gezisi yapmalarına dair Uzer'in planladığı ve bölgedeki valilikler, bazı kurumlar, ilerigelenler aracılığıyla doğu-batı kültürünün birbiriyle temas kurması, gençlerin bilgi ve görgüsünü arttırması, gittiği yerle bunları paylaşması amacına yönelikti (Yeniyol, 5 Ağustos 1936).

Doğu gezisinden İnönü'nün elde ettiği birikim, geniş bir alanı kapsamıştı. Köylüler, işçiler, çalışan kadınlar, çocuklar ve çeşitli meslek mensuplarıyla görüşmüştü. Tarihî, kültürel değerler, ekonomi, vilayetlerde, kaza merkezlerinde ve köylerde insanların olanaksızlıklar içinde nasıl yaşamlarını sürdürdükleri, borçlanan yoksul insanların çaresizliği, tarlaların ürün verim durumu ve önündeki engeller, su, elektrik, ulaşım, eğitim,

beslenme ve sağlık konularında giderilmesi aciliyet arz eden eksiklikler, iç güvenliğe dair gözlemler ve daha pek çok konuda bilgi birikimi elde edilmişti. Her alanda birebir derlenmiş olan bu bilgiler, ilgili bölgelerin sorunlarını kısa vadede çözmeye yönelik etkin bir kılavuzdu. Bir başka açıdan bakıldığında ise İnönü'nün geniş bir sahadaki kapsamlı incelemeleri, ülkede sosyoekonomik politikaların yürütülmesinde dönemin koşulları çerçevesinde önemli bir model teşkil etmişti.

Doğu gezisinin Giresun'la ilgili kısmında ise başta köylünün içinde bulunduğu ekonomik sorunlar ve salgın hastalıkların yanı sıra, çalışmada ayrıntılarıyla ele alınan içki ve kumarla mücadele önemli bir yer tutmaktadır. Giresun'da İnönü'nün ilk ziyaretinden itibaren istikrarla sürdürülen bu mücadelede kısa vadede büyük ölçüde olumlu sonuçlar elde edilmişti. İnönü'nün Giresun'a ilk gelişinin İnönü Günü olarak kutlanmasına, çalışmada daha önce bahsedilen nedenlerin yanında bu durumun da katkısı olduğu düşünülebilir.

Kaynakça

Devlet Arşivleri

- BCA, 030 10 00 00 13 75 29 1
BCA, 030 10 00 00 13 75 29 2
BCA, 030 10 00 00 13 75 29 3
BCA, 030 10 00 00 13 75 29 4
BCA, 030 10 00 00 13 75 29 5
BCA, 030 10 00 00 154 89 30 2
BCA, 490 01 00 00 1055 1050 3 11
BCA, 490 01 00 00 1055 1050 3 4
BCA, 490 01 00 00 1055 1050 3 7
BCA, 490 01 00 00 1122 95 2 10
BCA, 490 01 00 00 1122 95 2 3/4
BCA, 490 01 00 00 1122 95 2 9

Gazeteler

- Akgün*, 30 Temmuz 1936
Akgün, 16 İlkteşrin 1935
Akgün, 18 Birincikanun 1937
Akgün, 2 İkincikanun 1936
Akgün, 22 Birinciteşrin 1936
Akgün, 25 Eylül 1935
Akgün, 29 Temmuz 1937
Akgün, 30 Ağustos 1936
Akgün, 30 İkincikanun 1936
Akgün, 4 Haziran 1936

- Akgün, 7 İkinciteşrin 1935*
Akgün, 9 İlkteşrin 1935
Akgün, 9 İkincikanun1936
Akşam, 5 Ağustos 1942
Akşam, 6 Ağustos 1935
Bugün, 5 Ağustos 1942
Cumhuriyet, 5 Ağustos 1942
Cumhuriyet, 5 Ağustos 1943
Cumhuriyet, 6 Ağustos 1935
Haber, 6 Ağustos 1935
Kurun, 11 Ağustos 1935
Kurun, 9 Ağustos 1935
Son Posta, 6 Ağustos 1935
Tan, 4 Ağustos 1935
Tan, 5 Ağustos 1942
Ulus, 5 Ağustos 1935
Ulus, 5 Ağustos 1942
Ulus, 6 Ağustos 1935
Vakit, 5 Ağustos 1943
Yeni Asır, 5 Ağustos 1942
Yeniyol, 18 Nisan 1935
Yeniyol, 5 Ağustos 1936
Yeniyol, 7 Ağustos 1935
Yeşilgiresun, 1 Ağustos 1936
Yeşilgiresun, 1 Ağustos 1942
Yeşilgiresun, 5 Ağustos 1944

Yeşilgiresun, 7 Ağustos 1943

Yeşilgiresun, 8 Ağustos 1942

Kitaplar ve Makaleler

Akbulut, Dursun Ali (1995). "Samsun'un 'Gazi Günü' Ya da 19 Mayıs Bayramı". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 11, S. 3, s. 771-779.

Aydoğan, Erdal (2004). "Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin Kurulması ve III. Umumî Müfettiş Tahsin Uzer'in Bazı Önemli Faaliyetleri". *Atatürk Yolu Dergisi*, C. 9, S. 33, s. 1-14.

Eyyüpoğlu, İsmail (2009). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e bir İttihatçı: Kâzım Yurdalan (1881/2-1962)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Günay, Ş. Şenal (1993). *Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)*. C. 5, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları.

Kaya, Mevlüt (2017). *Eynesil Tarihi ve Kültürü*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.

Kaya, Mevlüt (2021). *Belgeler ve Derlemelerle Giresun Araştırmaları*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.

Öztürk, Saygı (2016). *İsmet Paşa'nın Kürt Raporu*. İstanbul: Doğan Kitap.

Yiğit, Ali Ata (2011). "Tartışılan Yönleriyle İsmet İnönü Dönemi (1938-1950)". *Türk Yurdu*, S. 289, s. 30-45.

20 İlkteşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı (1935). Başvekâlet İstatistik Genel Direktörlüğü. Ankara: Ulus Basımevi.

Ekler

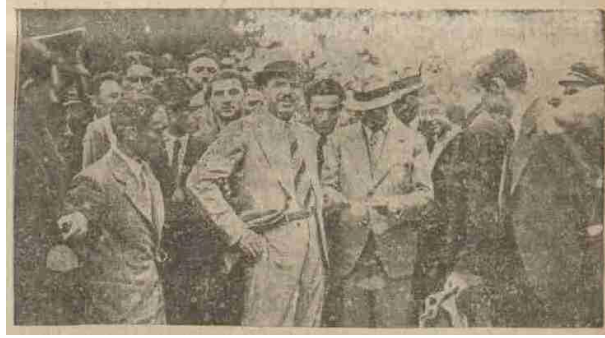
Fotoğraf 1: Giresun Belediye Başkanı Eşref Dizdar Şebinkarahisar'da İnönü'yü karşılarırken(Kurun, 9 Ağustos 1935)

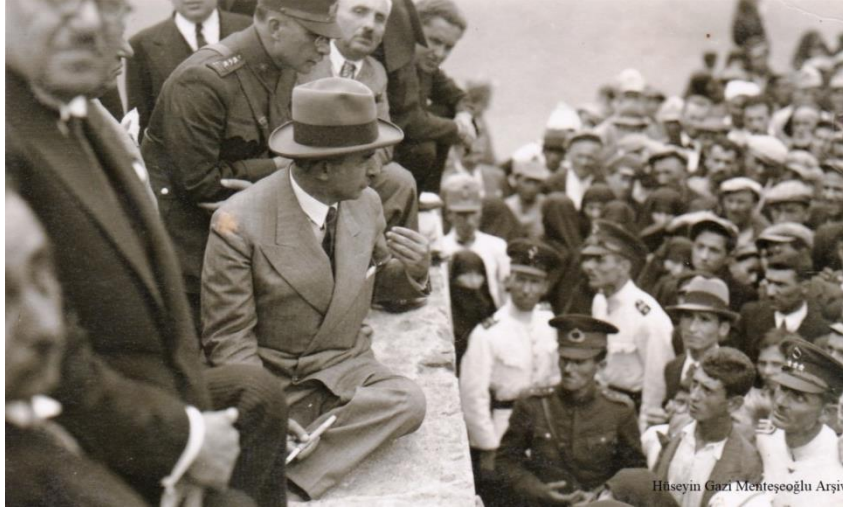
Fotoğraf 2: İnönü'nün Giresun'daki askerî kışlayı ziyareti (Hüseyin Gazi Mentешеoğlu'ndan)

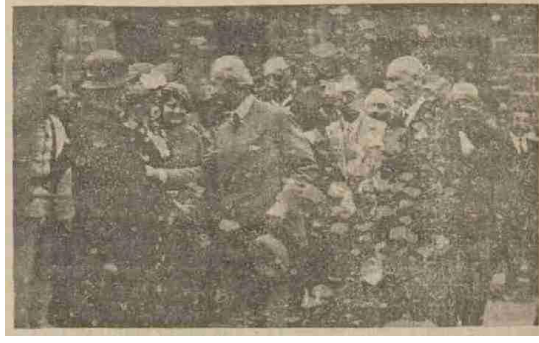
Fotoğraf 3: İnönü, generaller ve milletvekilleri birlikte Giresun Valisi Yahya Sezai Uzer ile konuşurken (Kurun 11 Ağustos 1935).

Fotoğraf 4: İnönü'nün heyeti, Giresun'da bir gayrimübadilin şikâyetini incelerken (Kurun 11 Ağustos 1935).

Fotoğraf 5: İnönü'nün Giresun'da halka buluşması (Hüseyin Gazi Menteşeoğlu'ndan)

Fotoğraf 6: Vali Yahya Sezai Uzer ile eşi, kızı, Belediye Başkanı Eşref Dizdar ile eşi, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Başvekil İnönü'yü Giresun'dan uğurlarken (Kurun 11 Ağustos 1935).